

Trots allt detta utgör *Frihetens lågor* fängslande och belysande läsning. Eilenbergers stora talang är utan tvekan att kombinera sin fallenhet för dramatiseringen av filosofiska debatters och idéers situeradhet med kunskap om fältet, samtidigt som hans brinnande engagemang för att (åter)skapa en publik filosofisk debatt här gör sig gällande på ett förtjänstfullt och berömvärt sätt.

Frits Gåvertsson

Världens mest protestantiska land: Sverige – det extrema landet lagom

Katarina Barrling

Bokförlaget Stolpe 2024. 286 s. ISBN 978-91-89882-33-1

Sverige är "världens mest protestantiska land" lyder det uppseendeväckande budskapet i Katarina Barrlings nya bok med samma namn. Annars brukar vi ju få höra att vårt land är världens mest sekulära. Men med frejdigt mod, på ett lättflytande språk som inte utesluter både friskhet och fräckhet, i en vacker volym med såväl praktbilder som fyndiga fotoillustrationer återkommer hon så konsekvent till sin tes, att läsaren inte ett ögonblick behöver tveka om vad det är hon vill säga. Vårt land är fortfarande genompyrt av kristendom.

För att en samhällsanalys ska övertyga krävs det en stark teori och en säker metod, helst bådadera. Man kan inte säga att Katarina Barrling redovisar sin metod särskilt utförligt. Utan bestämd systematik plockar hon ur den rika litteraturen de belägg som passar hennes tes. Den statsvetenskapliga instinkten "Varför inte precis tvärtom?" turneras elegant som "undantag som bekräftar regeln" och motexempel behandlas som gränsmarkörer för den hållning hon söker beskriva. Mot den bakgrunden är det med en suck av lättnad läsaren ser Barrling motverka svajigheten i metod genom att ta ett stadigt tag i det internationella forskarnätverket World Value Surveys välkända karta över kulturskillnader mellan världens länder, byggd på återkommande opinionsundersökningar (där för övrigt data om den svenska sekulariseringen återfinns). På denna karta hittar hon referenspunkten för sin karakteristik.

Då är hennes teori desto tydligare. Kvalitativa undersökningar som Barrlings blir lätt diffusa. Man får, i bästa fall, intelligenta reflektioner om enskildheter men vad är det författaren egentligen vill säga? Det behöver, som sagt, inte läsaren undra över i det här fallet. Barrling står

stark genom att visa mod, originalitet, beläsenhet och stor pedagogisk konsekvens. Hon konstruerar storslaget och entusiastiskt.

Det är inte en bok om kristendomens historia hon velat skriva, framhåller Barrling i inledningen, utan en bok om den särpräglade kultur som är den svenska. En lång rad välkända namn passerar revy som representanter för just "det svenska", som August Strindberg, Ingmar Bergman ("När man som jag är född i en prästgård stiftar man snabbt bekantskap med djävulen"), Eyvind Johnson, Dag Hammarskjöld ("den sekulära statens nationalhelgon, martyr rentav") men också Pippi Långstrump, Lisbeth Salander, ABBA och Greta Thunberg ("den stränga svenskprotestantismen förkroppsligad"). Alla sägs vara präglade av protestantismen, närsynta som vi är har vi bara svårt att upptäcka det. Eller med författarens ord: "För en person med en annan trosuppfattning och kulturell bakgrund än den kristna kan sannolikt både kyrkogårdar och luciatåg framstå som lika religiöst laddade som minareter eller slöjor för en svensk."

Kyrka och stat har gått hand i hand i svensk historia alltsedan 1500-talet. Gustav Vasa gjorde kyrkan till statens tjänarinna. Hans bibel normerade svenska språket. Prästerna predikade kungens ord. Husförhören in jagade respekt för överheten.

På samma sätt, menar Barrling, har den moderna folkkyrkan blivit välfärdsstatens instrument. Folkkyrkan är granne med folkhemmet. Ingvar Carlsson berättar hur omskakande hans läsning var av Per Albin Hanssons folkhemstal från år 1928: "Jag har svårt att somna, den känns som en religiös väckelse." Hos skrifter av Carl Arvid Hessler, min företrädare som skytteansk professor, skulle Barrling ha kunnat finna ytterligare argument för sin historiska parallell. Under 1900-talet omvandlade de svenska Socialdemokraterna den svenska kyrkan från en konservativ motståndare till en vänsterallierad (med Barrlings ord: "Är Jesus vänster?", "Kyrkan har alltid varit woke"), inte genom att avskaffa statskyrkan enligt det ursprungliga programmet utan genom att förvandla statskyrkan inifrån, genom att "avkristna" henne. Rättfärdighetstanken och socialistisk jämlikhet gled samman.

När John Lennon sjunger *Imagine* önskar han sig en värld utan himmel, utan religion, utan ägodelar, en mänsklighet som lever i fred. Det är en ateism, skriver den brittiske historikern Tom Holland, som är "uppfödd på kristen mjärg". Lennons visa har ett inkluderande budskap. Här är icke jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. I den svenska folkkyrkan välkomnas alla, till och med ateisterna. När Barrling går in på

Humanisternas hemsida tycker hon att det inte känns helt olikt att röra sig på Svenska kyrkans hemsida. Trosvissheten förenar. Mycket riktigt har Kammarkollegiet beslutat, att Humanisterna ska registreras som trossamfund.

”Svenskarna älskar sin stat” skriver Barrling i god samklang med forskningen om tillit, ”det nordiska guldets” som statsvetare brukar framhålla som förklaringen till att demokratin i vårt land är så stabil. Religion blir till administration, till välskött och rättvis administration, på samma sätt som kyrkomötet i Nicaea år 325 bringade ordning i det förvirrade påskfirandet och fastslog att långfredagen aldrig kunde inträffa en onsdag och påskdagen alltid äga rum en söndag. Svenskarna älskar sin stat, därför att det är staten som garanterar ordning och reda och den enskildes frihet – frihet från förtryck av familj eller klaner, kort sagt Pippi Långstrumps värld. Här ser man att Barrling arbetar med det frihetsbegrepp som Henrik Berggren och Lars Trägårdh kallar statsindividualism. Hennes bild av Sverige är konsensuskulturens, konformismens, socialdemokratins värld (”I Sverige är alla socialdemokrater utom Lars Tobisson”).

Svenskprotestantismen föreskriver flärdfrihet hos myndighetspersonerna. Det är inte bara staten vi litat på. ”Varför litat svenskarna så på Anders Tegnell?” frågar Barrling. Och svaret är att det beror på hans framtoning, i sitt allvar påminnande om Greta Thunbergs.

Utän bjäfs och filter stod han där som en myndighetsmagister, dag ut och dag in på presskonferensernas grå golv mot en grå vägg och lärde oss allt vi ansågs behöva veta [...] Han hade grått hår, grå ögon, grå glasögon och det kändes som om hans tröja alltid var grå, även när den var röd. Aldrig nystruken. Alltid allvarlig, gränsande till bister, både tålmodig och bestämt tillrättavisande.

I Riksdagshuset finns inte bara ”De goda gärningarnas rum” med porträtt av svenska hjältar som Folke Bernadotte, Harald Edelstam och Raoul Wallenberg. I plenisalen hänger ”Riksväven” med sina 200 nyanser av grått, en träffande bild av svensk politik, skriver Barrling på första sidan i sin bok med ett citat av mig.

Konsensuskulturen belyses ytterligare genom analyser av avvikare eller ”kättare” som Barrling i god kristen tradition kallar dem. En är Strindbergs *Mäster Olof*, den svenska litteraturens mest sönderanalyserade verk. Olaus Petri började som frihetskämpe men fick böja sig för makten och blev en avfälling ”nedfallen på skampålen tillintetgjord”.

Hjälten är i stället Gert Bokpräntare, som på osvenskt manér konsekvent håller fast vid drömmen om ett rättfärdigt samhälle. Revolutionär är man inte ostraffat i Sverige.

En annan avvikare är den flitigt omtalade Pippi Långstrump. Hennes popularitet, skriver Barrling i en fyndig analys, beror på att hon är så osannolik. Pippi, och även Lisbeth Salander, är "fullkomligt orealistiska gestalter och därför riskfria att uppskatta. I verkligheten behöver de välartade Tommy och Annika aldrig få en Pippi till granne. I fantasin är hon en dröm, i verkligheten en mardröm."

Eyvind Johnson var också en kättare mot den rådande politiska korrektheten. Orsaken var hans berömda vårtal i Uppsala år 1951, där han angrep inte bara Sovjetunionen utan också den så kallade tredje ståndpunkten, det vill säga de svenskar som i praktiken gav Sovjetunionen sitt stöd genom att inte ta ställning i striden mellan stormakterna. Att den fattige pojken från Norrbotten, den radikale ungsocialisten och arbetarförfattaren jämställde kommunismens övergrepp med nazismens ledde till en utfrysning i svenskt kulturliv. Stödet från Tingsten och den politiska högern var föga tröst. Litteraturprofessorn Torsten Pettersson brukar säga att det inte finns något krav i Sverige på att författare ska ta politisk ställning. Men gör de det, förväntas de göra det åt vänster. En borgerlig författare ses som en anomali, en avvikelse från det normala.

Vilken motbild kan man tänka sig till Barrlings analys?

Det perspektiv jag skulle dra upp är liberaliseringen av svensk politik under senare årtionden. Socialdemokraterna är inte längre ett 40-procentsparti utan ett 30-procentsparti. Efter debaclet för löntagarfonderna är det svårt att se att partiet har någon distinkt socialistisk ideologi, som särskiljer det från de borgerliga. Socialdemokraternas långa maktinnehav bröts till slut, och vi har haft ett flertal borgerliga regeringar. Statliga monopol har upphört, avreglering, decentralisering och marknadisering har varit ledstjärnorna för en rad stora reformer. Statskyrkan har till slut avskaffats, även om det inte verkar ha observerats av så många och ärkebiskopen fortfarande är hedersgäst vid statliga arrangemang.

Det hindrar inte mitt slutomdöme att Katarina Barrling med detta arbete genomfört en imponerande intellektuell prestation. Efter läsningen av hennes bok ser jag på mitt land med förändrad och förundrad blick.

Leif Lewin